

ผศ. ดร.เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี ดร.ชนิษฐา ชูสุข และอภิรดี ช้วนตัน คณะการจัดการ
สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การประเมินและพัฒนาศักยภาพในการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน :

กรณีศึกษา ถ้าภูผาเพชรและถ้าเจ็ดคต ตำบลปาล์มพัฒนา
อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

รายงานฉบับสมบูรณ์ มกราคม 2552

ได้รับทุนอุดหนุนจากเครือข่ายการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน สำนักงาน
คณะกรรมการการอุดมศึกษา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอำเภูปะเหล่าน้อย จังหวัดสตูล ซึ่งทำการศึกษาโดยใช้แบบประเมินศักยภาพ 3 รูปแบบ ได้แก่ แบบประเมินศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ออกแบบเฉพาะเจาะจงสำหรับพื้นที่ศึกษา ร่วมกับการใช้แบบประเมินมาตรฐานของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 2 รูปแบบ ได้แก่ แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแบบประเมินมาตรฐานกิจกรรม 1 รูปแบบ ได้แก่ แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพกิจกรรมล่องแก่ง ซึ่งทำการประเมินโดยใช้ข้อมูลและพิจารณาหลักฐานประกอบจากหลายแหล่ง ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสำรวจพื้นที่ทางกายภาพ การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างชุมชน องค์กรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว การรวบรวมเอกสารข้อมูลทุกชนิดภูมิ และนำผลการศึกษามาจัดประชุมเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมกับชุมชน

ผลการศึกษาชุมชน พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีอาชีพเสริมในการผลิตสินค้าพื้นเมืองจำหน่ายและให้บริการท่องเที่ยว และมีประชากรบางส่วนที่ยึดการให้บริการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักแต่เป็นส่วนน้อยของชุมชน ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักหรือเข้าใจความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง แต่ชุมชนมีความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในระดับมาก เช่น ช่วยให้คนในชุมชนสามารถดูแลป้องกันความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้ ทำให้คนในท้องถิ่นมีโอกาสในการทำงานมากขึ้น เป็นต้น ส่วนด้านผลกระทบ พบว่าผลกระทบโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เช่น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ทำให้เกิดมลพิษ ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น เป็นต้น

ผลการศึกษาด้านการจัดการท่องเที่ยวและการจัดการ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษามีองค์การบริหารส่วนตำบลป่าตองพัฒนาที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง โดยมีองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการบริการนำเที่ยว ที่พัก และอาหารและมีการปฏิสัมพันธ์กันในรูปแบบเครือข่าย ได้แก่ องค์กรภาคเอกชนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ องค์กรภาคประชาชนในรูปแบบชมรมและวิสาหกิจชุมชน

ผลการประเมินศักยภาพโดยใช้แบบประเมินศักยภาพ 3 รูปแบบ พบว่า ผลส่วนใหญ่ มีความสอดคล้องกัน คือ มีผลการประเมินอยู่ในระดับดี ได้แก่ ใน แบบประเมินศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ออกแบบเฉพาะเจาะจงสำหรับพื้นที่ศึกษา มีผลการประเมินศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับสูง (โดยในด้านพื้นที่ และการมีส่วนร่วม มีศักยภาพในระดับสูง ส่วนด้านการจัดการและกิจกรรมและกระบวนการมีศักยภาพในระดับปานกลาง) ในแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า มีมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับดี ในแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พบว่า มีมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอยู่ในระดับดีมาก (ซึ่งทั้งสองแบบประเมินมีการกำหนดระดับมาตรฐานตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ได้แก่ ดีเยี่ยม ดีมาก ดี ปานกลาง และต่ำ) ในส่วนผลการประเมินมาตรฐานกิจกรรมล่องแก่ง พบว่า มีมาตรฐานอยู่ในระดับสามดาว (ซึ่งการกำหนดระดับมาตรฐานตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ได้แก่ ห้าดาว - หนึ่งดาว) ซึ่งแสดงว่าผลการประเมินมีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

แนวทางการพัฒนาศักยภาพจากการผลการจัดประชุม พบว่า มีประเด็นในการกำหนดแนวทางพัฒนาศักยภาพ จำนวน 15 ประเด็น และมีการกำหนดองค์กรผู้มีส่วนที่รับผิดชอบ 8 กลุ่ม โดยมีประเด็นที่กำหนดแนวทางให้ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวได้โดยอาศัยความร่วมมือกันขององค์กรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มต่างๆ 6 ประเด็น ได้แก่ ความสามารถในการรับการเปลี่ยนแปลงต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรม การจัดการขยะ ประโยชน์ต่อชุมชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประโยชน์ต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจ และการจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว ส่วน 9 ประเด็นที่เหลือเป็นประเด็นที่เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาที่เสนอต่อองค์กรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มต่างๆ ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพที่ดียิ่งขึ้น

Abstract

This research is aimed to assess the potential of ecotourism management and to develop guidelines to improve the potentials of community-based ecotourism management for Phuphaphet cave and Jedkod cave, Tambon Palmpattana, Amphoe Ma-Nang, Changwat Satun. The study was done using 3 assessment forms, which were the assessment form developed specifically for the study area by the author using earlier works as guideline, together with assessment forms designed by Office of Tourism Development Ministry of Tourism and Sports. The process of assessing includes different techniques to collect data and evidences for assessing each indicator in the assessment forms such as participating observation, nonparticipating observation, focus group, questionnaire survey, secondary data research, and interview with tourists, community people and organization involving in ecotourism management of Phuphaphet and Jedkod caves.

The results of community study found that local people's main occupation was agriculture and gained extra income by selling local products to tourists. Some people earn their living by doing tourist services, but only to a small percentage. The study also found out that most people did not quite understand the correct meaning of ecotourism. However, their opinions toward benefits to the community were highly positive, especially benefit on ecotourism helping local people to have more job opportunities. For impacts from ecotourism, the people thought that it was just moderate, for example, ecotourism does not degrade environment, polluting environment or causing the cost of living to increase.

The study on tourism management revealed that the Palm Pattana Tambon Administration Office was the organization responsible directly for the Caves. Apart from that, there are numerous organizations involved in the management of the tourism such as local private sectors, outside private sectors, public sectors, and cooperative organization. Their roles involved arranging program, meals and accommodation.

The assessment from 3 assessment forms yielded similar results which were the tourist attractions being considered were in good condition. For the specifically designed for the study area assessment form, the result showed that the Phuphaphet and Jedkot caves had high

potential level for development as an ecotourism community-based management (that is the area factor and participation factor are high, and the management factor and activities and process factor are moderate). For the standard assessment forms, the standard for ecotourism place and the standard for nature tourist place, the results also showed that the potential levels were good and very good respectively (the level of excellence are in this order: excellent, very good, good, moderate and poor). For the standard assessment form for rafting activity, these tourist places got three stars, where five-stars result means the highest and one-star is the lowest.

Guidelines for developing the potential were brainstormed with participation from the stakeholders. There were a certain number of suggestions for 15 main issues and involving organizations are identified to take roles in improving them. The issues which concerned the community most that needed to be improved were the ability to endure cultural and ecosystem changes, solid waste management, environmental resource conservation benefit, economic benefit, management of the follow up and change assessment of the area from tourism. And the remaining issues are identified and suggested to different specific organizations to help improve the potential.